

המאמר לקוח מתוך החוברת

מבוא להתנהגות מאתגרת בקרב אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית

פברואר 2019

מבוא להתנהגות מאתגרת בקרב אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית

חוברת העשרה

שותפי עריכה

• ענת פרנק | מנהלת תוכן - תכניות ייחודיות, שירות להערכה והכרה, אגף הערכה, הכרה ותכניות, מינהל מוגבלויות, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים.

• שרון גנות | מנהלת ידע ושותפויות, קרן שלום.

המשפחה חשובה ליצירת קשר ורצף טיפולי. הנהלת המסגרת תשתף או תעדכן את המשפחה או האפוסטרופוס בתכנית האישית ובאירועים חריגים, בהתאם לנהלים הקיימים באגף.

חשוב לציין כי קיימות שיטות התערבות ואמצעי טיפול רבים ומגוונים כמו: טיפול התנהגותי, טיפול קוגניטיבי-התנהגותי, פסיכותרפיה, תרגול מיומנויות וכישורים חברתיים, פסיכודרמה, טיפול באמצעים אומנותיים, טיפול באמצעות בעלי חיים, טיפול ברפואה משלימה, פעילויות פיזיות ועוד. יש להתאים את השיטה ואת דרך ההתערבות לתכנית האישית של האדם. אותה השיטה יכולה להתאים ולהיות מוצלחת עבור אדם אחד אך לא עבור אדם אחר. לכן תוקדש חשיבה מקצועית מעמיקה בהתאמת שיטת ההתערבות לאדם עצמו.

לדברי נורית כהן-זדה בכל התמודדות עם התנהגות מאתגרת חשוב לנסות ולהפעיל חשיבה יצירתית ו"חשיבה מחוץ לקופסא". כאשר קיים קושי מתמשך מומלץ להשתמש ככל הניתן ב"סיעור מוחות" במטרה להעלות פתרונות ורעיונות יצירתיים לדרכי פעולה נוספות. לכן, כדאי לזכור את האימרה הבאה:

"אם תעשה את מה שתמיד עשית, תגיע תמיד רק לאן שהגעת"

תקשורת תומכת חלופית (תת"ח)

מריסה הרטסטון

רוב רובם של מקבלי השירות הם בעלי קשיי תקשורת. קשיי התקשורת הללו יכולים להיות קשורים לקושי בהבנת שפה, בהבעת שפה או בתקשורת עצמה. הקשיים הללו יכולים בקלות להניע קשיים בהתנהגות ולהביא להתנהגות מאתגרת.

תקשורת תומכת חלופית (תת"ח) היא גישה טיפולית שמטרתה לעזור לאנשים עם קשיי תקשורת ושפה. תת"ח בעצם אמורה לתת למקבל השירות דרך לתקשר אפילו אם אין לו מילים. תת"ח קיימת כדי לתת מילים לכל מי שלא מדבר או שמדבר לא ברור. סוגים של תת"ח:

1. **שימוש במחוות גוף** - מקבלי שירות שאינם יכולים לדבר אולי כן יוכלו לעשות שימוש בידים שלהם על מנת לתקשר איתנו.

2. **שימוש בתמונות (תמונות מצולמות או סמלים)** - התמונות יכולות לשמש את מקבל השירות כדי לספר לנו מה הוא רוצה. התמונות האלו יכולות להיות בשימוש בכרטיסיות מודפסות או דרך טאבלט או כל מכשיר טכנולוגי אחר. אנחנו מאמינים שחלק מההתנהגות המאתגרת שרואים יום-יום אצל מקבלי השירות שלנו נובעת מכך שהם לא יכולים להסביר לנו באופן מילולי את מה שהם רוצים, ולכן מחוות גוף ותמונות יוכלו לתת להם דרך לעשות זאת.

קושי משמעותי נוסף שיש לאנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית הוא להבין אותנו ואת העולם שלהם.

אנחנו כמדריכים יכולים לדבר עם מקבלי השירות, להסביר להם דברים, לתת להם הוראות ובכל הזמן הזה יתכן שמקבלי השירות כלל אינם מבינים אותנו. חוסר ההבנה גורם להרבה מאוד תסכול, הן עבור המדריך והן עבור מקבל השירות. סיטואציה זו יכולה להידרדר מהר מאוד להתנהגות מאתגרת, וכאן בדיוק המקום בו ניתן ומומלץ להסתייע בתת"ח. אנחנו יכולים תוך כדי דיבור להוסיף מחוות עם הידיים או תמונות קונקרטיות כדי להגביר את רמת ההבנה של מקבלי השירות. כאשר מקבל השירות שומע הוראה באותו הזמן שהוא רואה תמונה - זה יקל עליו להבין אותנו. תת"ח יכולה לסייע לנו גם בארגון וסדר. חובה עלינו לזכור שמקבלי השירות שלנו לא תמיד יודעים מה הם אמורים לעשות או מה לוח הזמנים המצופה מהם לאותו היום. חוסר הידיעה הזה עלול לגרום למצבי לחץ וחוסר ביטחון, שעשויים לעורר התנהגות מאתגרת. שימוש בתמונות על מנת לארגן למקבל השירות יומן אישי יכול מאוד להרגיע אותו ולהכניס סדר ליום שלו. חשוב שאנו כמדריכים נעבור עם מקבלי השירות על היומנים ונוודא שהם מבינים את התמונות ואת סדר היום שלהם. לסיכום, כדאי לזכור - תמונה אחת שווה 1000 מילים. תמונות יכולות לעזור בכל מצב של מתח והתרגשות. מקבלי השירות שלנו יכולים להתנהג בצורה מאתגרת בגלל קשיי התקשורת שלהם ולכן עלינו לנסות להקל עליהם כמה שניתן. תת"ח בהחלט יכולה להקל עליהם בכך. אם יש לכם גישה לקלינאית תקשורת, חשוב להתייעץ ולעבוד איתה כדי לבנות תכניות תת"ח מותאמות לכל מקבל שירות.

טיפול בגישת התערבות מכילה

ליז מאיר-וויל

התערבות מכילה הינה גישה המשלבת בין הבנת המקור והתהליך של התפרצות התנהגות מאתגרת לבין הטיפול המיטבי בהתנהגות זו (בקרב אוכלוסיות עם צרכים מיוחדים). המסגרת התיאורטית של השיטה מתייחסת לביטוי המושג 'הכלה' (על פי דונלד וויניקוט) דרך תנועות הגוף, המשמשות כשפה תקשורתית. עבודה על תקשורת מכילה תתבצע באמצעות תנועה, תוך התייחסות ליציבות, נשימה, איכות תנועה, שימוש בקול, מגע ושמירה על המרחב האישי של מקבל השירות והמטפל. כמו כן תהיה התייחסות להפחתת עוצמת התגובה של המטפל/מקבל שירות, לזיהוי מצבים שעלולים להוביל להתפרצות של התנהגות מאתגרת ולזיהוי מצבים בתוך אירוע שעלול לגרום להחמרתו. כלים אלו נועדו להגביר את שיתוף הפעולה של מקבל השירות ולחזק את תחושת המסוגלות והביטחון העצמי של מקבל ונותן השירות כאחד. מטרת התערבות מכילה היא להפחית את המקרים של התנהגות מאתגרת, להעצים את הצוות המטפל וליצור אקלים של מוגנות והכלה עבור הצוות ומקבלי השירות גם יחד. השיטה כוללת טכניקות פיזיות המותאמות לצרכי מקבל השירות בעת מצוקה, תוך שמירה על כבוד, הגנה וכל יתר זכויותיו הבסיסיות של מקבל השירות. הגישה שמה דגש גם על למידה שלאחר מעשה, במטרה למנוע ולהפחית התפרצויות כאלה בעתיד. לכן, אחרי אירוע של התנהגות מאתגרת ולאחר שהצוות חזר לשגרה, יש לבחון את האירוע ולהבין את המניעים להתפתחותו, את הסימנים המקדימים שהיו לו, ואת אופן ההתמודדות של המטפל בזמן האירוע.